

veidas

2,45 EUR / 2017 balandžio 5 / Nr. 14

www.veidas.lt

ATRASTI VASARIO 16-OSIOS AKTO
LITUVIŠKAS IR VOKIŠKAS RANKRAŠCIAI **10 p.**

EUROPOS SĄJUNGOJE PALEISTAS
„BREXIT“ LAIKRODIS **26 p.**

Pažinkime Kazį Škirpa iš

Prasminga skaityti ir viešinti Lietuvių aktyvistų fronto (LAF) vado, 1941 m. sukilėlių paskelbtos nepriklausomos Lietuvos ministro pirmininko Kazio Škirpos (1895–1979) veiklos apžvalgą „Kovok! Pastangos gelbėti Lietuva 1939–1941“ ir jo dokumentų archyva.

Andrius KULIKAUŠKAS
VGTU Filosofijos ir
komunikacijos katedros
lektorius

Apsiimdamas vadovauti kovai prieš sovietų okupaciją, Kazys Škirpa nurodė dvi gaires: 1) nepriklausomybę ir 2) Lietuvą be žydų. Apie šiuos pagrindinius tikslus jis rašė Berlyne 1941 m. kovo 24 d. datuotame dokumente „Lietuvių išlaisvinti nurodymai“. Šis dokumentas, kurį K.Škirpa laikė savo seife ir davė ryšininkui Mykolui Naujokaičiui išmoki mintiniai, buvo itin slaptas, nes Jame išdėstytais nuo nacių slepiamas dalykas – Lietuva skelbs nepriklausomybę, net ir naciams nesutikus.

Kartu duodamas nurodymas išvaryti žydus. Šiais laikais tai vadinama etniniu valymu ir kvalifikuojama kaip nusikaltimas žmonijai, bet ir anais netolimais laikais tai suvokta kaip baisenybė. K. Škirpa visiškai atsakingas už tokio tikslų kėlimą.

„Labai svarbu šia proga nusikratyti ir nuo žydų. [...] Juo jū daugiau šia proga iš Lietuvos pasišalins, tuo bus vėliau lengvai baigtis nuo žydų nusikratyti“

kurti!“, kurį 1940 m. liepos 22 d. jis pateikė Peteriui Kleistui, užsienio reikalų ministro Joachimo von Ribbentropo padėjėjui, Lenkijos ir Baltijos šalių ekspertui. (Dok. XXXV).

Ten matome ir kita K.Škirpos savybę – apdairaus diplomato sieki pimiausia išsiaiškinti su naciais, kas priimtina abiem pusėms: pavyzdžiui, savoka „Naujoji Lietuva“ ar minėtame projekte pirmą kartą minimas Lietuvių aktyvistų frontas.

Sutarej dėl šių dalykų, K.Škirpa buvo pasirengęs savo tautiečius tinkamu metu iškilmingai apšvieti. Šukis „Kovok!“ skamba baigiant kalbą, kurią jis pasakė 1940 m. rugpjūčio 14 d., apleisdamas Lietuvos pasiuntinį Berlyne (Dok. XXVI).

„Tegyuojai Naujoji Lietuva ir laisvoji lietuvių Tauta!“ – paskutiniai tos kalbos žodžiai. Naujoji Lietuva – Hitlerio projektuotos Naujosios Europos dalis. K. Škirpa vylesi, jog naciams būtų priimtina ir netgi naudinga, kad Lietuva būtų nors kiek nepriklausoma – kaip, tarkime, Slovakija. Jis suprato, kad Naujojoje Lietuvioje žydams vienos nebūs.

K.Škirpa pasižymėjo šaltu strateginiu mąstyimu, kuris dominavo ieškant sprendimų lietuvių tautai sunkią akimirką. Jis suvo kę, kad karą pradžia bus patogi proga išvaryti kuo daugiau žydų, o kartu būsių lengvai išjudinti lietuvius imtis ginklo kurstant neapykantą prieš žydus negu prieš sovietus ar savus komunistus. Juk K.Škirpa kaip niekas kitas priešinosi okupacijai nuo pat sovietų invazijos pradžios, o „Lietuvos aid“ straipsniai tuo metu atspindėjo daugelio lietuvių susitaikymą su aplinkybėmis: Prezidentui Antanui Smetonui pabėgus, Justą Paleckį ir liaudies vyriausybę sveikino Seimas, kariuomenė, šauliai, savanoriai, veteranai, kooperatyvai, krikščionys demokratai, socialdemokratai, pa-vasarininkai ir verslininkai. Daugumai lietuvių sovietai buvo tie, kurie grąžino Vilnių, o naciai 1939 m. nuo Lietuvos atplėsė Klaipėdos kraštą. Ar tik nebus taip, kad sovietų okupacijos baisybėms ryškėjant (areštai, turto nusavinimas) mes, lietuviai, patys savęs émeme gedyti, užtat buvo išskirti „svetimiej“ žydai – atpirkimo ožiai.

K.Škirpa suprato, kad dauguma Lietuvos žydų nebuvvo komunistai. Slapta grįžęs į Kauno, 1940 m. liepos 1 d. jis ilgame laiške (Dok. XI) Lietuvos pasiuntiniams Jurgui Šauliui, Stasiui Lozoraičiui, Petriui Klimui ir Broniui Balučiui pastebėjo:

„Vieninteliai kas dar jaučiasi neblogai, tai yra žydai. Kad jū tarpe buvo ir atsirado dabar

Nesutarimai Lietuvoje dėl K.Škirpos vardo jamžinimo (gatvių pavadinimų ir pan.) drieikiasi į nacistinės Vokietijos ir Sovietų Sąjungos karo priešaušnį, kartu duodami progy sažinės ir moralės klausimams jautriems žmonėms apmasyti, pavyzdžiui, K.Škirpos pasiūlytą paprastą šukį „Kovok!“, kuriamė susikryžiaivo jo asmeninės ypatybės ir tautų nelaimės. Šukyje galime ižvelgti K.Škirpos kuklumą podraug su meile Lietuvai bei noru uždegti tautiečius savo įkvepiančiu atsidavimu. Užuot pakelę dešinę ranką ir sveikinęsi „Heil Hitler!“, lietuvių turėjo ne minėti vietinį vadą (pavyzdžiui, „Šlovė Škirpal“), o drąsinti vieni kitus ir skatinti bendram žygini: „Kovok!“ Ši „mūsų šukis“ K.Škirpa mini savo projekte „I talkų naujosios Lietuvos

jo paties dokumentų

Kazys Škirpa

labai daug komunistų yra savaime suprantama. Bet apart to, prisibijodami Reicho, daugelis žydų, iš esmės gal ir ne komunistinio nusistatymo, velyja geriau dėtis su Sovietų Rusija ir pasiduoti komunizmui.“

Jautri tautybėms K.Škirpos vaizduotė leido jam įžvelgti, kad komunistų organizuojamuose mitinguose lietuvių dalyvauja neširdingai, o žydai širdingai. Savo žodžiais „dar vakar laižę lietuvių padus“, jis, matyt, atskleidžia šanksčių įtarimą, kad žydai bus ištikimi Lietuvos nepriklausomybei né kiek ne ilgiau nei patys lietuvių. Jam krito į akis žydų nenuoseklumas, kai jie pradėjo užgaulioti buvusiems Lietuvos pareigūnus.

Tuo tarpu jis pats leido sau nuosekliai kritikuoti Prezidentą A.Smetoną nuo 1939 m., kada pastarasis atsisakė Vilnių jėga atsiimti nacių Vokietijai užpuolus Lenkiją. Lietuvos labui K.Škirpa vienose deklaracijose rėmėsi Prezidento autoritetu, o kitose ant jo suvertė visas tautos nelaimės.

Iš tikrujujų jūdviejių santykis turėjo būti sudėtingas, nes K.Škirpa buvo vienas iš nedaugelio Lietuvos karininkų, gynusių Lietuvos demokratiją. Jis nepiratė 1926 m. pučiui, po kurio A.Smetona tapo Lietuvos autokratu. Lietuvos aktyvistų fronto pavadinimas savo „aktyvumu“ prieštaravo A.Smetonos „pasyvumui“ ir telkėjo priešininkus: voldemarininkus, krikščionis

demokratus ir socialdemokratus, anksčiau susilbūrusius į Lietuvą aktyvistų sajūdį. Bet K.Škirpa neįvertino toliaregžiko A.Smetonos pozicijos, kad svarbi ne karo pradžia, o jo pabaiga, kai teks sedeti prie taikos derybų stalo, kaip 1919 m. A.Smetona sedėjo Versalyje su Augustinu Voldemaru ir kitais Lietuvos delegatais, tarp kurių buvo žydų atstovai Simonas Rozenbaumas ir Maksas Soloveičikas.

Parašęs ilgą laišką Lietuvos pasiuntiniams, K.Škirpa jau kitą dieną, 1940 m. liepos 2-ają, pasikvietė pietų minėtą nacių planavimo „sprynkletę“ P.Kleistą. Šį domino lietuvių laikysena karo atveju. Kyla įtarimas, kad būtent K.Škirpa siūlė PKleistui išvaryti žydus, o ne atvirkščiai. 1940 m. liepos 15 d., kada Lietuva dar net nebuvovo sovietų aneksuota ir įjungta į SSRS, o tik okupuota, K.Škirpa įteikė P.Kleistui „Atsišaukimo į lietuvių tautą“ projektą (Dok. XXXIV), kuriamė nauja Lietuvos vyriausybė prisistato tokiais žodžiais:

„Be to lietuvių tauta bus apvalyta nuo sveitimiosios rasės, kuri per šimtmečius savanaujasi čiulpė lietuvio prakaito ir puslėtų rankų darbo vaisius, kaip dabar, taip ir priespaudos laikais praeityje Lietuvą visados ir visados išduodavo. Kaip žydai atsilygino lietuvių tautai už jos svetingumą ir humaniškumą, kiekvienas galėjo per paskutinią rusų raudonosios armijos okupaciją pakankamai persitirkinti. Tai, ką šie krikščioniškųjų tautų siurbėlės iš lietuvių tautos praeitais laikais išlupė, turi būti lietuvių tautai, ypač jos bėdniesiems sluoksniams – rankos ir žemės darbininkams – kaip daugiausiai Juos nuskriaustais, įstatimųvystės keliu grąžinta atgal bendram lietuvių tautos labui.“

Šį atsišaukimą turėjo pasirašyti visi būsimiosios vyriausybės ministrai, iškaitant tautiniai-nacionaliniai auklėjimo ir propagandos ministram. K.Škirpa tautinį auklėjimą suprato kaip neapykantos žydams kurstymą. Šiam reikalui ministru galėjo tapti Bronys Raila, kurj K.Škirpa paskyrė LAF propagandos komisijos pirminknu ir kuris 2015 m. už nuopelnus Kaunu ir Lietuvai iškilmingai perlaidotas Raštojų panteone Petrašiūnų kapinėse.

Daugumai lietuvių sovietai buvo tie, kurie grąžino Vilnių, o naciai 1939 m. nuo Lietuvos atplėsė Klaipėdos kraštą.

B.Raila buvo savaip jautrus ir atsakingas – jis galiausiai išstojo iš LAF, kai K.Škirpa atmestė jo atsišaukimą Lietuvos kultūrininkams, kaip nepakankamai kovinę, ir pats paraše B.Railos stiliumi visiškai nepriimtiną „Žodij Kultūros Kūrėjams“ (Dok. L). ▶

Beveik visi dvidešimt K.Škirpos parašyti atsiaukimų projektų puoselėjo neapykantą Lietuvos žydams. K.Škirpa suprato, kad propaganda yra profesionalų darbas, tad LAF pinigus jis skyrė B.Railai ir kitiems, taip pat ryšininkams, kurie rizikuodami gyvybe prasiskverbdavo į Lietuvą. K.Škirpa prisiminimuose rašo, kaip jis pasirūpino pasiuntinybės pinigus darbuotojams įmokėti avansu, dalį nurėždamas kaip auką LAF reikmėms. Šiuos dalykus jis atvirai išdėstė savo 1941 m. balandžio 15 d. laiške Lietuvos igašiotam ministeriui Vašingtone Povilui Žadeikiui: „Šia proga dar noriu Tamstą painformuoti, jog iki šiol aš vengiau piniginiu reikalų kreiptis įvokiečius, nei paskolos nei kita forma. ... Tat iki to, manau, žut būt turiu vengti jų piniginės paspirties, kad nepasidaryčiau jų belaisviu...“ (LCVA, f. MK-9, a.1, b.6, l.110)

K.Škirpos diplomatija: jis atsklausdavo kitų, ypač autoritetinę, svarbias pozicijas užimančių Lietuvos diplomatų. 1941 m. gegužės 10 d. Stasys Lozoraitis palaimino: „Žydiškas atsišaukimas tegul sau eina. Jeigu po to, kai 3 milij. lietuvių užrakino į kalėjimą, nukentės ir kiek nekalta žydų, žemės drebėjimo nebūs, pasaulis nesugrius.“ (LCVA E668, a.1, v.734, 1199)

Petras Klimas

1941 m. gegužės 12 d. P.Klimas apsvarstė išsupeikė: „Atsišaukimų projektai visi geri, tik reikėtų pataisyti kalbą ir ją išlyginti, nes nepatogu kreiptis į tautą kiek šluubojančiais posakiais. [...] atsišaukimo tonas ir tezes yra per švelnios. Bet tai nereiškia, kad toks atsišaukimas būtų tikrai reikalingas. Geriau bus jo neleisti, bet atėjus valandai viską vykdysi šimtą kartų griežčiau.“ (LCVA LM K-9, a.1, v.2, 1499–501)

K.Škirpos pasitarimas patvirtina įtarimus, kad ne vokiečiai reikalavo žydus išvaryti, o jis pats tą sumastė ir jiems siūlė. Iš nacių okupuotos Lenkijos žydai nebuvvo išvaryti, jie meridėjo getuose. Tačiau K.Škirpa iš savo kolegos PKleisto galėjo žinoti, kad žydus numatyta ištremti į Sibirą. Vis dėlto K.Škirpa savaip laikėsi „krikščioniškos dorovės“, kaip kad parašyta LAF programe. Tai suprastina kaip priesako „Nežudyk!“ paisymas – iau verčiau baidyk varv.

Voldemarininkai suprato, kad tai „negyvenimiška“, kaip ir tai, jog naciams neprisigerins skelbdami Lietuvos nepriklausomybę. Jie apėjo K. Škirą ir patys susidėjo su vokiečių saugumotarnyba SD. Jono Pyragiaus vadovaujami 1941 m. liepos 23–24 d. surengė pučą neva prieš Lietuvos laikiną vyriausybę, bet iš tikrujų prieš Kauno karų komendantą Jurgį Bobeli, nes šis trukdė jiems žudyti Lietuvos žydus. Iš Karlo Jégerio ataskaitos akivaizdu, kad po to žydai imti masiškai žudyti.

Rugpjūčio 16 d. Lietuvos policijos vadovas Vytautas Reivytis nurodė sulaukyti visus žydų tautybės vyrus. Iki 1941 m. rugpjūto vidurio buvo nužudytą jau 65 tūkst. Lietuvos žydų. O tik tada, pasak Holokausto istoriko Christopherio Browningo, Hitleris ryžosi okupuotos Europos žydų išžudymui. Gali būti, kad Hitlerj padrašino įvykių Lietuvoje. Lietuvos provincijoje visi žydai jau buvo išžudyti, kai 1942 m. sausio mén. Vanžė konferencijoje Holokausto vykdytojai pirmą kartą susirinko apsvarstyti „galutinio sprendimo“.

K.Škirpa savo prisiminimuoose šloje vienintelėje vietoje plačiau mini žydus, nors LAF propagundoje jie yra pagrindinis neapykantos ➤

3) Atlikusiuos projektais vien geri, tiki
reikėtų patalstyti kalbos ir jų išlyginoti, nes
populiarūs kriptis i taip lietukojimui
neatsakia. Mūsų neatsakia net lengiausiai sydama,
nes tie parametrų parodo žinai jie tarsi buri net
teklūnas kraičiai kaip Lietuvai, kur atskira lietuvi
sydė žinai dory pilietės, tai viestik ir tie aukš-
iai pilietinių žmonių rūbofilus ir svejajo aukštis ru-
mu impietū. Žydui galbūt syveri nes mūs
valstie, bet jie daugiau būtina i mūsų kygencijas,
nud teigia žmona, kad lie mūsiam mūsų neprieta-
liai ir kankiškiai. Šiai aukštai kuočio antisocijalizmo,
o tik aukštardžios priemonės prieš elementą, mūs
vienaukštės vaidmenytės ištemiamai, tai yra
daugiausiai formos de l'abîme de droit à droite.
Tik reikia ištremti žmonių, kad Vytadės žmonė
k i s t, nes jis jų nukriete, o tik leidž
iš Vokietijos surinkiantys pas mūs aukštyvai tams
mūšiai et buri pīs pour ouz! tad dėl to gali
uochiai daug mūsų neatsakiai, nes jie nepasakyti
ar gali tie uchalačiai geriaučiai, kad jie ne-
grūdindys raičius rimpačiai ir visoxtį komu-
ništing nemudžilių kartu jie visi būtai suauktretė-
ja, feliksas ir netbury bernardai tokios adikcijos lai-
tuvos. Rusias priemonės būtina tikslo atstovas
iš tam jų uelagūtų ir hipokritų, kuris tiks išsi-
nabiksta. Žydui po žino atsiperintu buri buri
peri iš Lietuvos syverim, nes jis mūsų paskei-
tai pave žmona kova, užtikrinti mūsų žmonių
mūsų neišlaikant metu, kuriuose elgesiai yra
neatsakiai nei Vokietijoje, kol jokianas kitoms kraš-
tei. Tačiai Lietuvos jis mūsų mūsų žmonių
mūsų mūsų žmonių žmogus, ir tai neturi būti prie-
plaus. Ar yra netytai kur mūsų Vokietijos, kad
mūsų mūsų mūsų lietuvių teritoriai ir tytrotys
kada mūsų valstybijoje, kad yra žmoniorientu-
ti ar yra rūsliukų ekspresijos, kaičiai jie daro pas
davus išvadą, kad atsibėgimai tomas ir tėvai yra
perkelviniai. Bet tai mūsų žmonių, kad tokiu stat-
tuoklinės būtybė tiktai reikalingas. Berliu nus jis
noleisti, bet atsijos valandai vienai vykdyti žin-
tę kartą grūdžiam. Galin tė tos mūsų žmonių iš-
salytisti, ak preferuojuoju žmones.

Šaltiniai

K.Škirpos rankraščio kopijas autorius rado Lietuvos pasiuntinio Londono Broniaus Kazio Balučio archyve (LCVA f.648, a.2, b.581-582) ir pasiuntinibės Šveicarijoje pirmojo sekretoriaus Alberto Geručio archyve (MUB f.155-310). Šie rankraščiai atsirado Lietuvoje atgavus nepriklausomybę. Rankraščio dalys taip pat jau buvo žinomas sovietinės Lietuvos vėlėjui Boleslovui Baranaukui bei istorikai Aldonai Gaigalaitėi ir lietuvių komunistų partijos archyve. Moksly akademijos bibliotekoje yra pluočias generolo Stasio Žaskevičiaus išsaugotų dokumentų katu su K.Škirpa 1942 m. gruodžio 1 d. Berlyne rašytu lydraščiu prof. Juozui Ambrazevičiui, Laikiniosios vyriausybės ministro pirmmininko pavaudutojui (MAB f.29, a.1287, b.1, l.1).

K.Škirpa šiuos dokumentus mini savo 1945 m. gegužės 30 d. rašytame laiške K. Balučiui ir kitiems pasiuntiniams (LCVA f.648 a.2 b.480 l.1-17). Rankraščių istorija jis nušvietė 1965 m. pasikalbėjime su „Tėviškės žiburiu“, kai savo žmonos pusse serės Vandos Neniškytės-Balsienės laidotuvėse papasakojo, kaip jinai Berlyne mažinėle surašė daugiau nei 1 tūkst. puslapį.

Akvizadu, kad 1973 m. K.Škirpa remėsi savo rankraščio kopija, kai JAV paskelbė dokumentinę apžvalgą „Sukilimas Lietuvos suverenumui atstatyti“. Tačiau, kaip jau 1991 m. pasikalbėjime su „Akiračiais“ pastebėjo istorikas Saulius Sužiedėlis, dokumentų ištraukos neatitinka originalų, jo rastų Huverio institute, Edvardo Turausko archyve.

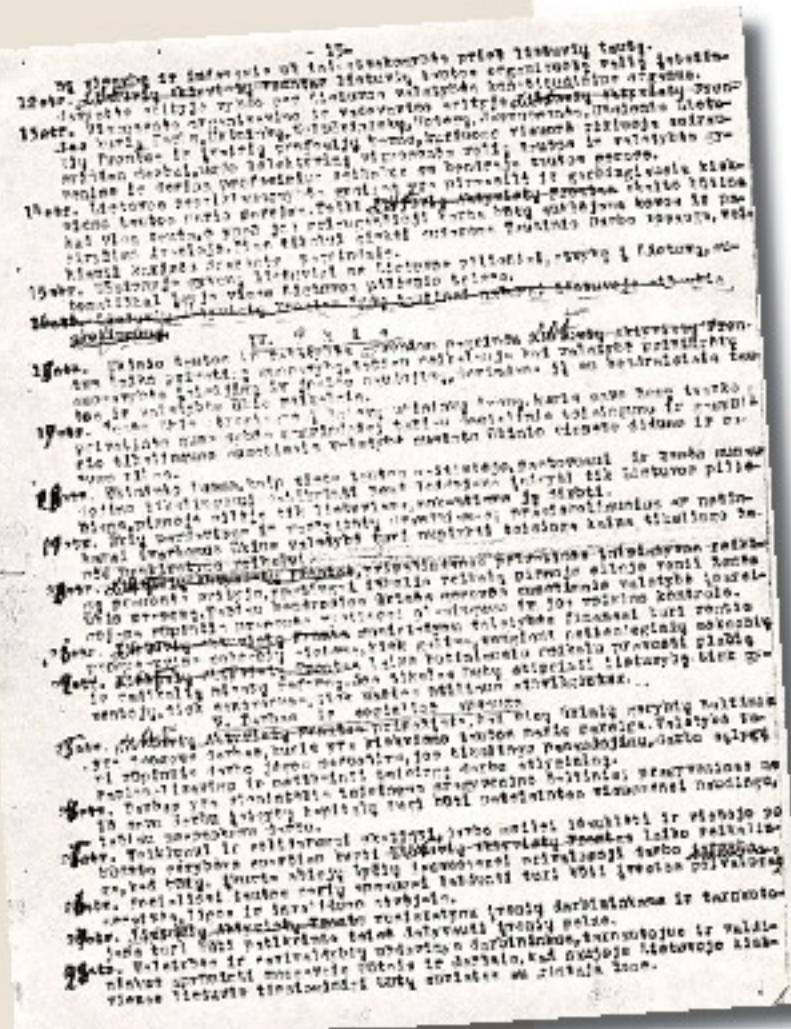
Iš tiesų, Lietuvos nacionalinėje M. Mažvydo bibliotekoje esančiam dar nesutvarkytame K.Škirpos archyve yra juodai dažnis, kurį „Nepriklausomos Lietuvos“ redaktorius Jonas Kandolis gražino K.Škirpal 1951 m. paskelbus jo straipsnių rinkinį „Sukilimės vyriausybės genėzė“. Jame išbraukės LAF programos 16 punktas: „Lietuvių Akeyvių Frontas žydų tautinei mažumai Lietuvoje atšaukia svetingumą“, o tolesni punktai perumeruoti. Matyt, pats K.Škirpa juodai dažnai išbraukė, nes visuose kituose punktuose jo ranka Lietuvių Akeyvių frontas sutrumpintas LAF, o būtent šiam punkte liko nesutrumpintas. LAF programą ligai rašė filosofas Antanas Macela. Ją paskui dar redagavo K.Škirpa ir Antanas Vallukėnas. Kauno LAF vadovai vėliau gynėsi, kad jie šios programos niekad nematė. Tačiau Lietuvos nepriklausomybės atstatymo paskelbėjas Leonas Prapuolenis savokaboję generalkomisarui von Rentelui rugpjūčio 6 d. ją išėmė citavo, išskaitant ir svetingumo atšaukimą žydams. Jo kalbą pasiraše Kauno LAF vadovybė: div. gen. St. Pundzevičius, Gen. štabo plk. Iz. Kraunelis, Gen. štabo plk. M. Mažiokas, dr. inž. Ad. Damušis, plk. J. Jankauskas, dr. inž. plk. J. Vėbra, K. Bauba, P. Žukauskas ir J. Vallulis. „Jėlaisvintas Panevėžietis“ visą kalbą paskelbė Holokausto įkarštyje.

Savo 1942-1943 m. rašytų atsiminimų „Žangos žodžiu“ K.Škirpa kviečia būsimus skaičytojus pasakyti, ar įpmė teisingu keliu:

„Objektyvusis praeities tyrinėtojas ras, be abejonių, dar daug ką pasakyti atstytę apie tai, apie ką šandiena dar prisilaikia nutylėti. Jis tik ilgesniam laikui praėjus, kada dabartinė karai audra bus praėjusi ir pasaulis vėl aprimės, galės, jokį pašalinį aplinkybių nebevaržomas, plačiau pasiskatyti apie priežastis, priivedusias Lietuvą prie nepriklausomybės pradimo, kas dėl to daugiausiai katas – mes patys, ar vien išorės, nuo mūsų neparejusios, aplinkybės, o taip pat ar keliais, nuelias Lietuvai atstatyti iki šiol buvo teisingas ir kodėl jis neprivedė prie pilno laimėjimo.“

Jo atsiminimui antra dalis „Lietuvos prisikėlimo paruošimas“ baigiasi apmąstymu:

„Jė to, kas šioje apžvalgos skiltyje paduota, skaičytojas galės pati išlikinti, ar, iš viso, būta suvedžiojimo ir jei toks būtų buvęs, tai kas ką daugiau suvedžiojo: ar volečiai K.Škirpa, siekiami savo ekspansijos tikslų į rythus, ar K.Škirpa vokiečius, siekdamas Lietuvos nepriklausomybės atstatymo.“

► taikinys. Iš šios išstraukos matyti, kad jis žinojo, jog Lietuvoje žydų laukia baisus likimas. Prisiminimuose K.Škirpa šiaip žydų nemini, o štai vos ne visus lietuvius kaltina ir peikia.

Ašku, kad visa LAF propaganda priež Žydus buvo šlykštus melas, kuris, deja, mus veikia iki šių dienų, tarsi Lietuvos žydai būtų kažkuo nusikaltę. B.Raila, pats niekad žydų neatsiprašęs, 1995 sausio 11 d. „Atgimime“ rašė, jog vis dar negirdėti, kad žydai būtų lietuvių atsiptašę! O Egė Wittig-Marcinkevičiūtė 2015 m. rugsėjo mén. „Kultūros banuose“ pakartojo jo mintį: „Iš žydų bendruomenės iki šiol negirdėti né vieno oficialaus ar neoficialaus balso, kuris apgailestautų ar atsiptašytų dėl „neproporcionalio didelio“ žydų dalyvavimo sovietų struktūrose 1940–1941 m., šioms naikinant Lietuvos valstybę.“

Rugpjūčio 16 d. Lietuvos policijos vadovas Vytautas Reivytis nurodė sulaikyti visus žydų tautybės vyrus. Iki 1941 m. rugsėjo vidurio buvo nužudyta jau 65 tūkst. Lietuvos žydų.

Nesąmonė, kad saugumiečiai, kurie savęs iš viso gal net nelaikė žydais, būtų veikę žydų tautos vardu ir jos labui, galėjo jai atstovauuti. Tuo tarpu lietuvių tautos valios reiškėjai, nors ir demokratiškai nedeleguoti, – K.Škirpa, S.Lozoraitis, P.Klimas ir Stasys Raštikis Lietuvos vardu ir neva mūsų tautos labui laimino nusikaltimus žmonijai.

Iš K.Škirpos rašytinio palikimo matyti, kad nuo 1941 m. gegužės vidurio jis lievėsi kurstyti neapykantą Lietuvos žydams. Deja, LAF propaganda suveikė. Laikinai ministro pirmmininko pareigas ėjęs Juozas Ambrazevičius, taip pat Zenonas Ivinskis, Juozas Gimius ir Jonas Virbickas suredagavo pirmą laikraščio „I Laisvę“ numerį, kuriamo K.P. (Kapitono Pyragius?) vedamajame straipsnyje skatinama pasigailėti lietuvių parsidavėlių, tuo tarpu žydai (vaikai, moterys, senoliai) tapatinami su bolševizmu – tai esąs vienas ir tas pats neperskiriamas dalykas.

Šis numeris buvo platinimas Vilijampolėje pogromo metu. Kauno LAF sulaikė kelis tūkstančius Lietuvos žydų ir Lietuvos laikinoji vyriausybė nurodė juos laikyti koncentracijos stovykloje, Kauno VII forte. Liepos 4–6 d. Kauno karų komendantas Jurgis Bobelis nepriesteravovo esesininko K.Jégerio įsakymui ir leido voldemarinkams vadovauti maždaug 3 tūkst. žydų ir lietuvių komunistų sušaudymui be jokio teismo.

Šiuos įvykius privalo vertinti valstybininkai, karininkai, dvasininkai – ne vien istorikai, susitelkę Lietuvos gyventojų genocido ir rezistencijos tyrimo centre. Tiktai žmonės, suvokiantys, kada dera paaukoti savo gyvybę, gali to pareikalauti iš kito žmogaus, kaip antai profesionalaus karininko, karų teisės specialisto J.Bobelio arba katalikų vyskupo Vincento Brizio, kuris teisinosi žydams: jei kumigai tada būtų bandę viešai užtarti žydus, patys galėjo būti lietuvių

„Dėl Kazio Škirpos veiklos Antrojo pasaulinių karo metais“

Analizavus Berlyno LAF organizacijos parengtuose tekstuose sutinkamus antisemitinius teiginius, galima tvirtinti, kad jie nariai žydų problemą siūlė spręsti ne genocido, o išvarymo iš Lietuvos būdu. Tačiau L.Truskos nuomone, LAF atsilaikimai buvo viena iš priežasčių, kodėl 1941 m. vasarą dalis lietuvių prisidėjo prie nacių nusikaltimų įsakymų vykdymo. Reikia pastebeti, kad karo išvakarėse Berlyno LAF nariai neturėjo jokios informacijos apie tai, kad naciai planuoja vienkai išžudyti žydus.

Lietuvos gyventojų genocido ir rezistencijos tyrimų centro generalinė direktoriė Teresė Birutė Burauskaitė,
http://genocid.lt/UserFiles/File/Pazymas/2015_10_skirpa_pazyma01.pdf

Ar reikėtų pakeisti Kazio Škirpos alėjos pavadinimą?

Lietuvos žydų (išvakų) bendruomenė, sužinojusi apie Vilniaus savivaldybės rengiamą eilinę diskusiją – „Ar reikėtų pakeisti Kazio Škirpos alėjos pavadinimą?“, kuri vyks lapkričio 29-ąją, antradienį, 18 val. Vilniaus rotušės Kamerinėje salėje (Didžioji g. 31), šiek tiek nustebė, kodėl diskusijoje nedalyvauja žydų muziejaus direktorius, Prezidento sudarytos komisijos, tūriantios sovietų ir nacių nusikaltimus, pirmmininkas, kitų „žydų“ organizacijų vadovai, kurie dalyvauja visokiuoose komerciniuose projektuose, ar bet kuri organizacija, naujobjanti pavadinime žodži „žydas“ arba „išvakas“, netgi jeigu vekliai yra valstybės finansuojama ar prie paprastiausiai nėra žydų, priklausę pasiskaiti šia opa tema apie Škirpą. Kodėl nepakviesta į diskusiją daugiau istorikų, tyrinėjusių tą siaubingą žydams Lietuvos laikotarpį? Pagaliau pripažinta, kad Holokaustas yra vienos Lietuvos tragedija, ne tik žydų. Sunku susitaikyti su įrodytais faktais, kad žydų žudynėse Lietuvoje dalyvavo daugiau lietuvių negu nacių, kad juos įkvėpė ir tokų didvyrių kaip K.Škirpa idėjos. Lietuvos žydai ne tik Lietuvoje, bet ir gyvenantys užsienyje, laukia šiandienos politikų, vadovų aškios pozicijos.

<http://www.lzb.lt/2016/11/28/ar-reiketu-pakeisti-kazio-skirpos-alejos-pavadinima-2/>

2016 11 28

„Ar reikėtų pakeisti Kazio Škirpos alėjos pavadinimą?“ Šį klausimą Vilniaus tarybai kėlė jis narys Markas Adomas Hardidas. Aptarimą moderavo tarybos narys Darius Kuolys. Dalyvavo istorikai Rimantas Mikrys, Antanas Kulakauskas, Alfredas Rukšėnas, Simona Jazavita, rašytojai Antanas Jonynas, Sergejus Kanovičius, žurnalistas Vidmantas Valušaitis ir Vėj „GO Vilnius“ vadovas Darius Uchys.

nulinčiuoti. Tikiu, kad dvi tokios aukos pačioje kar pradžioje būtų sudrausminusios visą lietuvių tautą, gal netgi nukreipusios istoriją kita linke ir išgelbėjusios tūkstančius Lietuvos žydų.

Tam tik pulkininkas K.Škirpa...

K.Škirpos šaltakraujiškai sumastytą propagandą prieš žydus visiškai nesiderina su jo atsiminimais, kuriuose jis nuoširdžiai svarsto, kodėl iš tikrujų Lietuva neteko nepriklausomybės ir kodėl jam asmeniškai teko vadovauti jos atstatymo kovai. Visos tolimesnės ištraukos – iš K.Škirpos atsiminimų kopijos, kurią saugojo B.K.Balutis (LCVA f.648, a.2, b.581).

„Naujoji Vyriausybė būtų rėmuis ne kuria nora viena partija ar partijų koalicija, bet visomis lietuvių tautos veiklosiomis jėgomis, kurių jau tada buvo K.Škirpos numatyta suburti į bendrą Lietuvių Aktyvistų Frontą, vieningos valios vadovaujamą. Tai buvo reikalinga ne tik greitam mūsų tautos politiniam konsolidavimui, bet ir santykiams su nacionalsocialistine Vokietija sumegsti ir išlaikyti, kadangi visos mūsų buv. politinės partijos, kaip pūtosios drauge su buv. mūsų krašto režimu į Lietuvos neįtakumo dudą ir tuo būdu palydėjusios Lietuvos valstybę į katastrofą, minėtam uždavinui netiko ir pasilikusios tik bereikalingai kaišiotų pagalius į Lietuvos atstatymo stipinus.“

K.Škirpos teksto kopiją puošia Lietuvos neprastojo pasiuntinio Londone B.K.Balutio ranka rašytas ironiškas prieskašas: „Žinoma, tam tik – p.K.Škirpa...“ Iš tiesų, retas lietuvis galėjo būti, iš vienos pusės, naciams priimtinis, o iš kitos pusės, atsidavęs kovoti už Lietuvos nepriklausomybę. K.Škirpos vertinimas:

„Giliose turi prasmės mūsų dainiaus žodžiai „kas už laisvę nekovoja, tas nevertas jos“. ... Turėjome valstybinę nepriklausomybę, bet jos negynėme. Todėl jos ir netekome.“

Vienas iš K.Škirpos rengiamo suklimo tikslų buvo nuplauti šią gėdą:

„...politinė būtinybė ryžtingu tautos aktu ir krauko aukomis nuplauti nuo mūsų krašto gėdos dėmę, kad sovietų okupacijai nebuvu pasipriehinta, atstatyti Lietuvos garbę, parodyti pasaulyui, jog nepriklausomybės tikrai nesame išsižadėję ir sužadinti tautos jėgas bei pasitikėjimą savimi kovoje už laisvę ir savo valstybės atstatymą.“

Už Lietuvos nepriklausomybės praradimą turėjo atsakyti valdžia ir partijos.

„Valstybės praudimo musikaltimas kai kada išvengia Temidės kardo, bet niekad istorijos sprendimo. Valdžia ir partijos, palydėjusios valstybę į pražūtį, pačios padaro sau mirties sprendimą. Jos nebenturi moralinės teisės tolliau ekzistuoti ir veikti tautos vardu. Kelias turi būti užleistas naujoms jėgomis ir naujiems politikos veiksniam, neapsunkintiems kompromituojančios praeities... Tokiuo nauju politiniu veiksmiu, kuriam lemsta buvo iš naujo išskelti Nepriklausomos Lietuvos vėliavą, K.Škirpa vaizdavo sau visas veiklesniąsias ir ryžtingiausias mūsų tautos pajėgas, apsisprendusios prieš rusų

okupaciją nepasuoti ir žūt būt atgaudi tai, kas iš kitų kaltės buvo pranasta.“

Taigi, LAF buvo nukreiptas ne vien Lietuvai atstatyti, bet ir prieš partijas.

„...viena iš pagrindinių mūsų valstybės žlugimo priežasčių yra buvęs mūsų vidaus politinio gyvenimo pakrikimas, partijų bacilių išugdytas.“

„...politinių partijų sistema veda ne prie tautos jėgų koncentracijos, bet prie jų decentralizacijos, taigi lemtingiems uždaviniamams iš esmės netinkama.“

„Pagrindinė partijų sistemos žala yra ta, kad jos, kovodamos viena prieš antrą bei besirungdamas tarpusavyje dėl valdžios ir tuo tikslu, reikia ar nereikia, plakdamas kiekvienu krašto Vyriausybę, vistiek ar ji gera ar bloga, griaužia, kaip koks kirminas, pačius valstybės pagrindus: ne tik skaldo tautą, bet ir griauna patį valdžios autoritetą.“

Lietuvos vadovai nepasiūpinoapti nacių Vokietijai priūmtini. Krikščionys demokratai klaudingai žvalgesi į Lenkiją, liaudininkai ir kiti kairieji – į Sovietų Rusiją. O Prezidentas A.Smetona laikėsi neutraliteto politikos, nepagalvodamas, kad nesulaukus karo pabaigos sovietai gali visiškai sunaikinti lietuvių tautą. Užtart jis nesuartėjo su Vokietija ir jai 1939 m. užpuolus Lenkiją nepasinaudojo proga jėga atsuumti Vilnių. Jis Sovietų Sajungos pavojų slėpė, nekélé į viešumą, kad tauta pasiruoštu ir visas pasaulis girdėtų; nesikreipé į Vokietiją karinės pagalbos; iš anksto nemobilizavo ginkluotujų pajėgų; neišdėstė ju taip, kad jos gintų šalį; o 1940 m. birželio 14 d. sulaukęs Maskvos ultimatumo nesiryžo įsakyti karinei vadovybei priešintis, bet leidosi į bereikalingas diskusijas su A.Merkio Vyriausybe, kurią K.Škirpa juo labiau kaltino:

Prezidentas Smetona pasakė: „Nacionalsocializmas yra vokiškas komunizmas. Tarp šių dviejų ideologijų yra daug bendra. Bet daugiausia – tarp Stalino ir Hitlerio...“

„Ši fatališkā praeities įvykij begal apgailes-taujant, čia tegalima pasakyti vieną: Tikrieji vadai išryškėja ne tada, kai yra lengva, bet tada, kai tenka susidurti su didesniais sunkumais... Sovietų ultimatumas buvo pastatęs mūsų buvusiųjų krašto politinę vadovybę prieš tikrai sunkų klausimą, kuris reikalavo iš jos lemtingo apsisprendimo. Tokį apsisprendimą tegali padaryti tik stiprios dv asia ir tvirtos valios asmenybės. Kalbamasis naktinis posėdis parodė, kad stovėjė tuo metu prie mūsų valstybės vairo asmenys šiu ypatybų nepareiškė: nepajégė priimti nei tinkamo nei vieningo sprendimo, bet iškriko, kaip Grigo būtės ir išskirstė kas sau į visas pusēs, palikę kraštą sunkiausiu jam momentu be politinės vadovybės...“

„...Vyriausybės nutarimą skaityti išvyki-mą į užsienį A.Smetonos atstatydimu iš >

► Respublikos Prezidento pareigų negalima aškinti kitaip, kaip revoliuciniu aktu, priešingu veikusiai Lietuvos konstitucijai. Užsienių politikos požiūriu tai buvo žalinga.“

Prezidentas A.Smetona pasakė: „Nacionalsocializmas yra vokiškas komunizmas. Tarp šių dviejų ideologijų yra daug bendra. Bet daugiausia – tarp Stalino ir Hitlerio...“

K.Škirpa tarsi liko ištikimas A.Smetonai, užtart išgyveno, kad Prezidentas paskui ne laikė jam duoto žodžio ir jo neskyrė ministrų pirminknu.

„Toks A.Smetonos pasielgimas nepaprastai sukomplikavo reikalą ir verste vertė K.Škirpą nesilaikyti valdžios tesiūnumo principo, kurio buvo norėta laikytis.“

Prezidentui A.Smetonai ir kitiems išvykus į Ameriką

aišku, kad mūsų tautiečiams už vandenyno tokia politika galėjo būti sunkiai suprantama. ... Šitaip galvodamas, K.Škirpa buvo 1941 m. sausio mėnesje paraše ilgoką orientacinių laiškų, skirtų L.Šimūčiui asmeniškai. ... Tarp kita ko jis griežtai pasmerkė buvusią mūsų užsienių politikos linkmę, t.y. neutralumą. ... Laiško išsiuntimas buvo suklaidytas daugiausia St.Lozoraičio pastangomis.“

Vis dėlto didžiausią nejaunrumą Hitleriui parodė A.Smetona:

„Tikros g. „bombos“ susilaukta iš A.Smetonos gegužės mén. pradžioje, kada E.Turauskas pri siuntė iš Šveicarijos sekantį išrašą iš A.Smetonos interview duoto J.Tysliavai ir tilpusi šio pastarojo redaguojamame laikraštyje „Vienybė“ Amerikoje: ... Prezidentas Smetona pasakė: „Nacionalsocializmas yra vokiškas komunizmas. Tarp šių dviejų ideologijų yra daug bendra. Bet daugiausia – tarp Stalino ir Hitlerio...“ ... Tokio turinio interview, duotas Lietuvos Prezidento tuo metu, kada Berlyne buvo intensyviai dirba-

Naujoji Vyriausybė būtų remusis ne kuria nora viena partija ar partijų koalicija, bet visomis lietuvių tautos veiklio siomis jėgomis, kurias jau tada buvo K.Škirpos numatyta suburti į bendrą Lietuvos Aktyvistų Frontą, vieningos valios vadovaujamą. Tai buvo reikalinga ne tik greitam mūsų tautos politiniams konsolidavimui, bet ir santykiams su nacionalsocialistine Vokietija sumgesti ir išlaikyti, kadangi visos mūsų buv. politinės partijos, kaip pūtusios drauge su buv. mūsų krašto režimu į Lietuvos neutralumo dudą ir tuo būdu palydėjusios Lietuvos valstybę į katastrofą, minėtam uždaviniui netiko ir pasilikusios tik bereikalingai kaišiotų pagalius į Lietuvos atstatymo stipinus.

Jiromas, tave tikro teisė — p.K.Škirpa...

„Skaudžiai nusivilta. Minėtieji „aukų rinkėjai“, nuvykę į Ameriką, matomai, pamiršo ju gražius pažadus ir įsipareigojimus; iš jų nesusilaukta Berlyne nei vieno cento aukų...“

K.Škirpa suprato, kad remtis Hitleriu yra teisinga politika, nors daug kam nepopuliari:

„Ypač buvo baiminamas, kad ji tokia atrodys Amerikos lietuviams. Šie mūsų tautiečiai gyvena kitokiose sąlygose ir galėjo nesiorientuoti apie tikrą padėtį Lietuvoje. Nepatynus ant savo kailio ką bolševizmas reiškia tikrumoje, jiem sunku buvo sau įsivaizduoti, kaip raudonasis rusų telitas buvo žiaurus.“

Amerikos lietuvius apšvieti sutrukė Stasys Lozoraitis:

„...buvo apsispresta siekti Lietuvos atstatymo pirmiausia Vokietijos pagalba, bei išnaudojant rusų-vokiečių karą, jei jis kiltų... Savaime buvo

ma atstatyti Lietuvą pasinaudojant Vokietijos pagalba, reišké ne ką kita, kaip to darbo išsprogdinimą bei visų vikių, į tą darbą sudėtų, sužlugdymą. Didelio meškos patarnavimo niekas LAF padaryti negalėjo, kaip tas interview.“

K.Škirpa matė, kaip nyksta į Vokietiją repatrijuavusių lietuvių savimonė. Lietuvos šviesuomenė mažai tikėjo nepriklausomybę:

„Konstatuota konkretių atsitikimų, kad vokiečių saugumo pareigūnai patys klausinėdavo repatriantų lageriuose uždarytus lietuvius intelligentus ir buv. mūsų kariuomenės aukštesnių laipsnių karininkus, kaip lietuviai vaizduojau sau Lietuvos ateity ir ko jie norėtų. Tai reiškė lyg ir savo išskę plebiscitą. Liūdnai buvo vėliau patirti, kad mažai kas šitaip kuočiamų asmenų drisdavo užsiminti apie lietuvių tautos teisę į savo neprisklausomą valstybę.“ ■

Antro plano veikėjas H.Flašenbergas

Iš K.Škirpos prisiminimų

Rytą iš Kauno sulaikau pirmosios „raudonosios kregždės“. Tai buvo H.Flašenbergas, žydas, daug metų iki to laiko tarnavęs arba šiaip talkinęs pasiuntinybei. Jis buvo žurnalistas. Mano pirmakai – dr. J.Šaulys, V.Sidzikauskas – rekomendavo Flašenbergam kaip vertingą ir gabų spaudos darbuotoją. Ir aš patys, kuomet 1938 m. gruodžio mėnesio pabaigoje perėmiau Berlyno pasiuntinybę, palikau Flašenbergam joje dirbtį ir kelius kartus net užtariau jį kaip žydą prieš nacius, nors jis ir nebuvuo Lietuvos pilietis. Iš pasiuntinybės jis buvau atleidęs prieš porą mėnesių, nes jaučiau, kad toliau jam likus pasiuntinybėje tai galėtų pasibaigti jam ir jo šeimai liūdnai, nes kito rimtas pavojus iš nacių pusės, o aš nebeįstengdau jo apginti. Atleidamas jį iš pasiuntinybės, pasirūpinau, kad gautų darbą ELTA, Kaune. Taigibuvau išskyręs su juo žmoniškai ir draugiškai. Deja, teko juo nusivilti.

Atvykęs liepos 27 d. iš Kauno, jis atvežė iš URM diplomatinį paketą. Jonenorėjo man atiduoti, aškindamas, jog aš nebesąs pasiuntinybės šefas ir kad jam, Flašenbergam, Kaune buvo jeakmiai nurodyta paketai įteikti vienam iš pasiuntinybės konsulinio skyriaus tarnautojui, kurį kaip tik prieš dieną buvau grąžinęs į URM centrą. Pabréždamas, jog Flašenbergas labai klysta, nebelaikydamas manęs tuo, kuo tebesu, pareikalau tuoj atiduoti man paketą. Paketą praplėšęs, tame tarpe susirašinėjimų radau du nelegalius dokumentus. Prima, įsakymo J.Kajekui perimti pasiuntinybę ir notifikacijos Ausw.Amtui mano atsaukimą iš Lietuvos pasiuntinio pareigų patvirtinimą. Ir antra – PGlobvadkio pačiam Flašenbergui išrašytą tamybinį Lietuvos užsienio pasą su nurodymu parūpinti jam reikiamas vizas vykti, rodos, į Braziliją. Kadangi, kaip minėjau, Flašenbergas nebuvuo Lietuvos pilietis, tai neteisėtai išrašytaj pasą jo akivaizdoje suplėšau ir išmečiau į šuklių krepšį. Aš pasakiau, jog savo poelgiu jis padarė nuskalstamą nelojalumą mano atžvilgiu, kaip legalaus Lietuvos pasiuntinio ir

igaliotojo ministerio Berlyne, taigi ir Lietuvos valstybės atžvilgiu, ir dar pridūrku, jog aš nebegaliu siūloti jo prieš nacius. Daž ankstiau mus siejusių simpatijų patariau Flašenbergui nedelsiant pranyskai iš Berlyno. Tačiau po šio pasikalbėjimo Flašenbergas dar kurį laiką liko Berlyne. Atrodo, jog mano globa jam nebebuvo reikalinga, nes jis, matyt, jau naudojosi sovietų ambasadabs globa.

<http://www.selflearners.net/wiki/Holocaust/Book>

H.Flašenbergas 1923 m. Berlyne

Sausio 15 d. vakare vėl įvyko didelis protesto susirinkimas Herrnhause. Pirmiinkas piktų balsų pranešė, kad visi protestantai nepadėjė, nes lietuvių jau šandien esą užėmę Klipėdą, o prancūzų karliomenė nieko nedariusi, kad Lietuvą sudraustų. Paskaitė griežtą protesto raštą ir praše jį priimti atsistojimu. Potopirmiinkas pasakė, kad protestas priimtas vienbalsiai, išskyrus tris ponus, kurie neatstojo, nes jie esą Lietuvos pasiuntinybės atsiųsti kaip ėnpių. Pasigrirdo piktų balsai, kur tie ēnpių esą, kad jiems galėtų atsilyginti. Tų žodžių pabūgęs, pasiuntinybės spaudos atakė Flašenbergas, žydų tautybės, pradėjo bégli iš posėdžio salės. Kai kurie jūžę demonstratoriai veržėsi iš sudūlėjimų ir jam atsilyginti. Pirmiinkas turėjo daug vargo juos nuraminti, kad jie nedarytu jokių neapgalvotų žygijų, kurie galėtų pasunkinti Vokietijos jau ir taip sunkią politinę situaciją. Tad Flašenbergam pavyko išbėgti be aptrankytų šonkaulių. Be jo, tame posėdyje buvau aš bei pasiuntinybės sekretorius Pranas Gžas; kadangi mes buvome nepažįstami ir nebėgome, mums niko blago nenutiko.

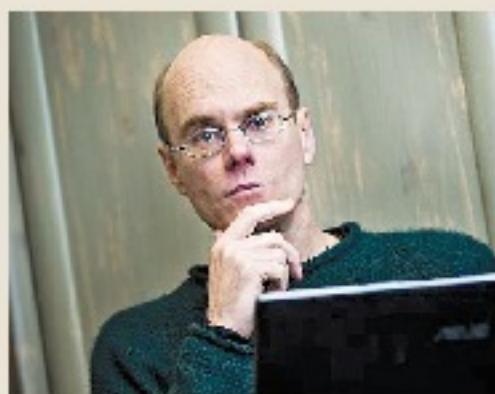
Iš Lietuvos diplomato Martyno Anyso (1895–1974) prisiminimų, „Kultūros barai“, 2014, nr. 2
http://www.kulturosbarai.lt/upload/news/fd70/KB_2014_02.pdf

Andrius Kulikauskas

Gimė 1964 m. Kalifornijoje. 1993 m. Kalifornijos universitetas San Diege jam suteikė matematikos daktaro laipsnį. 1997 m. grįžo gyventi į Lietuvą. Nuo 2016 m. VGTU dėsto filosofiją.

Paauglystėje susipažino su Lietuvos žydų palikuonais. Lietuvų dalyvavimą Holokauste pradėjo išni 2012 m. išskiaukino, jog Los Andželės lietuvių šeštadieninėje mokykloje jam kliaudingai aiškino, kad už viskų atsakė vokiečiai: lietuvius vertė šaudyti, tai darė tik padugnės.

2014 m. litvakų kultūros konferencijoje skaitė pranešimą „Atsakomybės tyrimas: kaip lietuvių skriaudė litvakus?“ A.Kulikauskas įvardijo, kas, jo nuomone, buvo Lietuvos žydų išžudymo sumanytojai iš lietuvių pusės. Tai SS unterstūmifureis, SD pareigūnas nacių okupuotoje Lietuvoje Richardas

Valdemaras Švelceris (Voldemaras Baranauskas), Lietuvos policijos departamento direktorius 1941–1944 m. Vytautas Reilys, Lietuvos aviacijos majoras Jonas Pyragius.